«ՍԵՎԱՆԻ Խ.ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ **Հեքիաթների կիրառումը մանկավարժական գործընթացում**

ՀԵՂԻՆԱԿ **Ալինա Խոստիկյան**

ԽՈՒՄԲ/ԱՌԱՐԿԱ/ Դասվար

ՂԵԿԱՎԱՐ Արմենուհի Մելքոնյան

ՍԵՎԱՆ 2023

Բովանդակություն

Ներածություն----------3
Հեքիաթի տեսակները----------5
Հեքիաթների դերը երեխաների զարգացման գործում----------7
Հեքիաթների կիրառումը մանկավարժական գործընթացում----------12
Եզրակացություն----------15
Օգտագործված գրականություն----------16

Ներածություն

Ինչպես ասել է Հովհաննես Թումանյանը.«Հեքիաթներում անդունդներեն՝ խորը, անծայր, անվերջ: Հեքիաթը հարուստ և շքեղ աշխարհ է: Հեքիաթները ամենաբարձր ստեղծագործություններն են, նույնիսկ հանճարները հեքիաթներ չեն կարողանում ստեղծել, բայց հեքիաթի են ձգտում: Երեխաների՝ իբրև սոցիալակն անհատի, ձևավորման համար շատ կարևոր դեր է կատարում հեքիաթը:

Ուսուցչի խնդիրը կայանում է նրանում, որ երեխային ճիշտ ուղղություն ցույց տա, հնարավորինս ճիշտ նկարագրի այս կամ այն հերոսին, հանգամանորեն բացատրի ճիշտը և սուտը, օրինակների հիման վրա պարզաբանի չարի և բարու, վատի և լավի պայքարը: Հեքիաթը կարդալուց հետո պետք է երեխաներին թույլ տա, որ իրենք քննարկեն, վերլուծեն և ինչու ոչ՝ բանավիճեն հերոսների լավ ու վատ լինելու շուրջ:

Հիմնահարցի արդիականությունը

Ժամանակակից կրթական համակարգի նպատակներից մեկն է՝ երեխային տալ այնպիսի կրթություն, որը նրան հնարավորություն կտա ոչ միայն լսել, այլ ձեռք բերել ինքնուրույն մտածելու և գործելու կարողություններ և հմտություններ, անկաշկանդ արտահայտվելու հնարավորություն կընձեռնի և այդ հմտություններն ու կարողությունները կկիրառի գործնականում, երեխաների մոտ զարգացնել քննադատական մտածողությունը,ինքնաարտահայտվելու հնարավորություն, կնպաստի մտքերը հստակ ձևակերպելու և խոսքի զարգացմանը:

Հեքիաթները զարգացնում են նաև երեխայի երևակայությունը, սովորեցնում մտածել, ստեղծագործել: Հեքիաթներում առկա չարի ու բարու պայքարն ավարտվում է բարու հաղթանակով, ինչն էլ օգնում է մասնագետ-մանկավարժին դաստիարակչական գործունեություն ծավալելիս երեխայի մեջ ձևավորել մարդասիրական որակներ: Լեզուն, լինելով մատչելի, երեխաների համար հնարավորություն է ստեղծվում դերային խաղերի ժամանակ կրկնօրինակելու դրական հերոսներին և արդյունավետ շփվելու: Դրական հերոսներին նմանվելու միտումը մեծ դեր ունի երեխայի հետագա կյանքում՝ դրական ազդեցություն թողնելով նրա հուզական ներաշխարհի, սեփական ուժերի նկատմամբ հավատի, վարքի ձևավորման վրա: Հեքիաթների հետ աշխատանքն ունի տարբեր դրսևորումներ՝

- հեքիաթի ընթերցում
- կարդացածի վերապատմում
- հեքիաթի հերոսների վարքագծի քննարկում
- հեքիաթ-նկարների ցուցադրում-ցուցահանդես և այլն:

Պետք է թույլ տալ, որ երեխան ինքնաարտահայտվի, որի արդյունքում կբացահայտվի նրա ընդունակությունների և կարողությունների սահմանները, ցանկությունները: Ուսուցչի խնդիրը կայանում է նրանում, որ երեխային ճիշտ ուղղություն ցույց տա, հնարավորինս ճիշտ նկարագրի այս կամ այն հերոսին, հանգամանորեն բացատրի ճիշտը և սուտը, օրինակների հիման վրա պարզաբանի չարի և բարու, վատի և լավի պայքարը: Հեքիաթը կարդալուց հետո պետք է երեխաներին թույլ տա, որ իրենք քննարկեն, վերլուծեն և ինչու ոչ՝ բանավիճեն հերոսների լավ ու վատ լինելու շուրջ:

Աշխատանքի նպատակն է՝

- ուսումնասիրել հեքիաթի ադեցությունը երեխաների անձի ձևավորման համար
- Գնահատել հեքիաթի կիրառումը դասվանդման ընթացքում
- Բացահայել հեքիաթի ազդեցությունը երեխայի դաստիրակության մեջ

Աշխատանքի հիմնական խնդիրները՝

- Երեխայի մտածողության, խոսքի և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման գործընթացի առանձնահատկությունների ուսումնասիրություն,
- Երեխայի զարգացման գործում հեքիաթի դաստիարակչական նշանակության վեր հանում:

Հեքիաթի տեսակները

Հեքիարթը հայ ժողովրդական բանահյուսության ամենահին,ամենատարածված և ամենահարութստ ժանրերից մեկն է: Հեքիաթների հեղինակը հիմնականում ժողովուրդն է: Այն, ինչ կյանքում անհնար է եղել իրականացնել,մարդիկ ցանկացել են տեսնել հեքիաթներում: Ավելի ուշ հեքիաթներ ստեղծել են առանձին հեղինակներ՝ժողովրդական պատումների մշակմամբ կամ ինքնուրույն:Հեքիաթները բաժանվում են տեսակների և ենթատեսակների:

Տարածված են հրաշապատում կամ կախարդական, իրապատում, կենդանական, արկածային, հերոսական-պատմական, կենցաղային-առօրեական հեքիաթները:

Հրաշապատում հեքիաթներում պատկերվում է բարի ուժերը մարմնավորող հերոսների պայքարը չար ուժերի՝ դևերի, կախարդների, վիուկների, վիշապների դեմ: Դեպքերը տեղի են ունենում ստորերկրյա թագավորությունում, երևակայական աշխարհներում, որտեղ անհավատալին դառնում է իրական: Հերոսներին
օգնում են ձին, թռչունը, բարի պառավը կամ իմաստուն ծերունին: Հեքիաթներում չարի և բարու պայքարը մեծ մասամբ ավարտվում է բարու հաղթանակով:
Իրապատում հեքիաթներն արտացոլում են ժողովրդի կյանքը, մարդկային վսեմ ձգտումները,հալածվածների և ճնշվածների ճակատագիրը, ծաղրվում են ժողովրդին կեղեքողները, մարդկային զանազան արատներ:

Կենդանական հեքիաթներում անձնավորվում են տարբեր կենդանիներ, պատկերվում են նրանց առանձին հատկություններն ու վարքը: Կենդանիների (օրինակ՝ գայլի, աղվեսի, արջի, կկվի, բվի, օձի, առյուծի և այլն) միջոցով այլաբանորեն ներկայացվում են մարդկային որոշակի հատկանիշներ՝ ինչպես չարությունը,խորամանկությունը, նախանձը, ագահությունը, ժլատությունը, մեծամտությունը, այնպես էլ բարությունը,անձնազոհությունը, վեհանձնությունը, ազնվությունը, հավատարմությունը, իմաստնությունը և այլն:

Հեքիաթներին բնորոշ են ժողովրդական պատկերավոր արտահայտությունները, չափազանցությունները,իմաստալից խոսքերը: Հեքիաթներում հաճախ են իրար խառնվում իրականն ու երևակայականը:

Հեքիաթները հիմնականում արձակ են, հազվադեպ՝ նաև չափածո: Դրանց մեծ մասին բնորոշ է նույն սկիզբը՝ «Լինում է, չի լինում», «Կար, չկար», «Ժուկով-ժամանակով», «Չգիտեմ՝ որ երկրում, որ թագավորությունում», ինչպես նաև նույն վերջաբանը՝ «Երկնքից երեք խնձոր է ընկնում...», «Նրանք հասան
իրենց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին» և այլն:

Աշխարհի ժողովուրդների հեքիաթների շարքում իրենց տեղն ունեն նաև հայկական ժողովրդական հեքիաթները, որոնք նույնպես վաղնջական ժամանակների ծնունդ են. բանասացների շնորհիվ փոխանցվել են
մեզ՝ որպես զարմանալի, անգին ավանդներ: Հայ բանահավաքներն ու բանագետները գրառել և կորստից փրկել են դրանք: Հայկական հեքիաթների հավաքման ու հրատարակման աշխատանքներին մեծապես նպաստել են Գարեգին Սրվանձտյանցը, Սարգիս Հայկունին, Տիգրան Նավասարդյանը, Երվանդ Լալայանը,
Սահակ Մովսիսյանը (Բենսե) և ուրիշներ:

Հրատարակվել են բազմաթիվ ժողովածուներ, որոնցից հատկապես արժեքավոր է «Հայ ժողովրդական հեքիաթների» բազմահատորյակը (1958–85 թթ.): Յուրաքանչյուր տարածաշրջան ունի իր հեքիաթները,
որոնք հաճախ նույն հեքիաթների տեղային տարբերակներն են: Ուշագրավ է նաև 1980 թ-ին լույս տեսած «Արև հեքիաթ» ժողովածուն, որտեղ զետեղված են մի շարք հեքիաթներ՝ ասմունքող Սուրեն Քոչարյանի
մշակմամբ:

1981 թ-ին լույս է տեսել «Հրեղեն ձին» ժողովածուն, որտեղ ընդգրկված են հարյուրավոր հեքիաթներ,խաղիկներ, հանելուկներ, առածներ և ասացվածքներ. իրենց պապիկներից ու տատիկներից, ուրիշ տարեցներից լսելով ու գրառելով՝ դրանք «Պիոներ կանչ» (այժմ՝ «Կանչ») թերթին էին ուղարկել Հայաստանի տարբեր շրջաններից, Այսրկովկասի հայաշատ վայրերից՝ 2–10-րդ դասարանների
աշակերտները: Կուտակված նյութն այնքան առատ էր, որ 2003 թ-ին լույս է տեսել նույն ժողովածուի երկրորդ գիրքը՝ «Թագավորի երազները» խորագրով (հավաքող՝ Սերգեյ Վարդանյան):

Աշխարհի լավագույն հեքիաթագիրներից են՝ գերմանական գրականության մեջ՝ Գրիմ եղբայրները («Հենզելն ու Գրետելը»), ֆրանսիականում՝ Շառլ Պեռոն («Մոխրոտիկը»), ռուսականում՝ ԱլեքսանդրՊուշկինը («Ոսկե ձկնիկը»), Նիկոլայ Նոսովը («Անգետիկի արկածները»), Պավել Բաժովը («Մալաքիտե զարդատուփ»), Յուրի Օլեշան («Երեք հաստլիկներ»), դանիականում՝ Հանս Քրիստիան Անդերսենը
(«Ձրահարսը»), շվեդականում՝ Աստրիդ Լինդգրենը («Փոքրիկն ու տանիքում ապրող Կառլսոնը»),իտալականում՝ Ջանի Ռոդարին («Չիպոլինոյի արկածները»), անգլո-ամերիկյանում՝ Ռեդյարդ Կիպլինգը(«Ջունգլիների գիրքը. Մաուգլի»), Օսկար Ուայլդը («Եսասեր հսկան»), Ռոուել Թոլքիենը («Մատանիների իրակալը»), հայ գրականության մեջ՝ Հովհաննես Թումանյանը («Կռնատ աղջիկը», «Չախչախ
թագավորը»), Ղազարոս Աղայանը («Անահիտ», «Ձանգի-զրանգի») և ուրիշներ:

Ե՛վ հայկական ժողովրդական, և՛ աշխարհի ժողովուրդների հեքիաթները մշտապես գրավել են Ղազարոս Աղայանի, Հովհաննես Թումանյանի, Ավետիք Իսահակյանի, Դերենիկ Դեմիրճյանի, Ստեփան Զորյանի, Խնկո Ապոր, Հայրապետ Հայրապետյանի և այլ գրողների ուշադրությունը, որոնք իրենց գրած, մշակած ու փոխադրած հեքիաթներով հայ գեղարվեստական գրականությունը հարստացրել են նոր, ինքնատիպ ստեղծագործություններով:

«Հեքիաթներում անդունդներ են՝ խորը՝ անծայր, անվերջ .... Հեքիաթը հարուստ ու շքեղ աշխարհ է: Հեքիաթը ամենաբարձր ստեղծագործությունն է. նույնիսկ հանճարները հեքիաթ չեն կարողանում ստեղծել,բայց հեքիաթների են ձգտում ...»:Հովհ. Թումանյան: Ցանկացած հեքիաթ պատմություն է մարդկանց փոխհարաբերությունների, մեր կյանքում գործող օրենքների մասին: Միաժամանակ այդ բոլորը ներկայացվում են երեխայի համար հասկանալի լեզվով: Հեքիաթի շնորհիվ զարգանում է երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործելու ունակությունը: Լավ հեքիաթը կյանքի ծնունդ է՝ խաղ, արկած, հրաշք, ճակատագիր… հեքիաթի թեմաները անվերջ են: Երեխան ակամա այնտեղ գտնում է իր կյանքին համապատասխան իրավիճակներ, փորձում է իրեն նույնացնել համարձակ և քաջարի հերոսների հետ:Մեծահասակները, ցանկանալով երեխայի հետ խոսել իրենց դժվարությունների մասին կամ ինչ-որ բան հուշել, դժվարանում են համապատասխան բառեր գտնել, վախենում են, որ երեխան ճիշտ չի հասկանա իրենց: Այդ իրավիճակից ելքն այն է, որ մեծահասակը երեխայի հետ ընկղմվի երևակայության և կախարդանքի աշխարհը, իսկ գործնական ամենալավ օգնականը
հեքիաթային պատմություններն են:

Հեքիաթների դերը երեխաների զարգացման գործում

Հեքիաթը երեխաներին մատչելի լեզվով նրանց կյանք է սովորեցնում, պատմում չարի ու բարու մասին: Երեխաներն ավելի հեշտ են ընկալում հեքիաթը, քան թե մեծահասակների դաստիարակչական քարոզները:Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել. երեխաները, որոնց փոքր հասակից սկսած հեքիաթներ են պատմել, ավելի շուտ են սովորում իրենց մտքերը ճիշտ արտահայտել: Հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը: Մանկական հեքիաթները ընդլայնում են երեխայի բառապաշարը, օգնում են ճիշտ և տրամաբանական խոսք

կազմել: Կարևոր է նաև այն, որ հեքիաթները երեխայի խոսքը դարձնում են ավելի էմոցիոնալ և պատկերավոր: Ձևավորվում է հարցերը ճիշտ ձևակերպելու ունակություն: Երեխաներն ընդհանրապես իրականությունը պատկերավոր են ընկալում, իսկ հեքիաթները հենց նպաստում են իրականության ճիշտ ընկալմանը: Երեխաները հեքիաթների միջոցով պատկերավոր են ընկալում նաև չարն ու բարին: Հեքիաթներում միշտ հաղթում է բարին, ինչը երեխային կօգնի հաղթահարել կյանքի դժվարությունները՝ ենթագիտակցությունում ունենալով բարու հաղթանակի գաղափարը: Նույն հեքիաթը երեխային կարելի է մի քանի անգամ պատմել, որպեսզի նաև լավ ընկալի հեքիաթի բուն ասելիքը: Միևնույն հեքիաթը կարող է շատ անգամ կարդալ երեխային, ինչը կօգնի նրան հասկանալ դրա իմաստը: Երբ նա հասկանում է հեքիաթի էությունը, նրա համար հետաքրքիր չի լինի: Յուրաքանչյուրը կարող է գտնել հեքիաթում, որը հստակ և մոտ է իրեն: Հեքիաթի միջոցով դուք կարող եք ձեր երեխայի մեջ կարդալ սերը: Հեքիաթը պետք է լիարժեք օգտագործվի ընտանիքում, երեխայի դաստիարակության մեջ: Հեքիաթի միջոցով երեխայի համար ավելի հեշտ է հասկանալ, թե ինչ է «լավը» և «վատը»: Երեխա իրեն դրսևորում է դրական հեքիաթի հերոս: Հեքիաթը երեխայի ամբողջական զարգացման համար առավել մատչելի միջոցներից մեկն է: Երեխաների դաստիարակության մեջ անհրաժեշտ չէ նվազագույնի հասցնել մանկական հեքիաթների դերը: Եթե դուք ճիշտ ընտրեք հեքիաթներ երեխաների տարիքային հատկանիշներով, կարող եք դրականորեն ազդել երեխայի հուզական վիճակին: Ճիշտ և բարելավեք իր վարքը: Հեքիաթները պետք է ընդգրկվեն երեխաների դաստիարակության պլանում, որպես անհատի կրթման միջոց: Հեքիաթների նպատակը երեխայի զգացմունքների բնությունից ստացվող զարգացումն է: Նման գրքերի գործողությունը պետք է ուղղված լինի երեխաների զգացմունքների զարգացմանը, այլ ոչ թե նրանց մտքերին: Եթե ուշադրություն դարձնեք երեխայի անզուգական և սիրված հերոսներին, ապա կարող եք ժամանակին բացահայտել և ուղղել երեխայի հնարավոր հոգեբանական խնդիրները: Երեխայի ֆանտազիան հեշտությամբ կարող է ուղղվել ինչպես դրական, այնպես էլ զարգացման բացասական ուղղություններին: Ավելի լավ է սկսենք հեթանոսական հեքիաթներ, որոնք ունեն պարզ դավադրություն: Հեքիաթային կրթություն ունեցող ուսուցիչը պետք է օգնի ինքնավստահության և ինքնավստահության առաջացմանը: Հեքիաթը պատմելու հիմնական կանոններից կարելի է առանձնացնել՝

- Երեխայի համար անվտանգության գոտու ստեղծումը: Հեքիաթի բովանդակության մեջ կարող են համադրվել իրական և հորինված

իրադարձություններ, հերոսները կարող են վերցված լինել կյանքից, լինել սիրելի գրքերի կամ մուլտֆիլմերի հերոսներ, խոսող առարկաներ և այլ երևակայական օբյեկտներ: Դա երեխային հնարավորություն է տալիս գտնվել «անվտանգության գոտում», նա իրեն ո՛չ մեղավոր է զգում, ո՛չ էլ վախենում է: Նա պարզապես լսում է հեքիաթը, ինչ որ նոր բան է իմանում: Իսկ դա նշանակում է, որ երեխան վերլուծել է լսածը՝ չգտնվելով լարվածության մեջ:

- Հեքիաթը պետք է պատմել անկանխամտածված ձևով՝ ոչ թե զրույցի հենց սկզբից, այլ ընթացքում:
- Հեքիաթը պետք է լավ հիմնավորում ունենա: Կարելի է այն սկսել հետևյալ խոսքերով՝ «Իմ ծանոթ աղջիկներից մեկի տան պատուհանագոգին հենց այսպիսի ծաղիկ կար դրված…». «Ես ծանոթ հեքիաթագիր ունեմ, ով «Կոշկավոր կատուն» հեքիաթի շարունակությունն է հորինել…» , «Այսօր առավոտյան հեռուստացույցով մի հաղորդում տեսա…» և հետո միայն շարունակել պատմությունները, եթե այնպես պատմեք, որ հեքիաթը վստահություն առաջացնի, երեխան հետաքրքրությամբ կլսի այն:
- Երբեք հեքիաթը ավարտելուց անմիջապես հետո պետք չէ քննարկել այն:Երեխային վերլուծելու ժամանակ է պետք, որ նույնականացնի իրեն հերոսների հետ:
- Պետք չէ ծանրաբեռնել երեխային թերապևտիկ հեքիաթներով, որպեսզի նա չկորցնի հետաքրքրությունը:

Իմանալով, թե ինչպես է հեքիաթը իր մոգական ուժով ազդում երեխայի ներաշխարհի, վարքի վրա, կարող ենք մեծ չափով օգնել երեխային: Եթե նա ունի սիրելի հեքիաթ, որն անընդհատ ուզում է, որպատմես, նշանակում է, որ այդ հեքիաթը շոշափում է այն հարցերը, որոնք հուզում են երեխային: Հոգեբանների հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ երեխայի կողմից սիրված հեքիաթներում «ծրագրավորված» է երեխայի կյանքը: Որպես կանոն դրանց մեջ ցուցադրվում են այնպիսի վարքային ձևեր ու իրավիճակներ, որոնք զգում է երեխան և ապրում է դրանցով: Հեքիաթի գլխավոր հերոսը դառնում է երեխայի սիրելին: Ավելին, երեխան դառնում է հեքիաթի հերոս, մասնակից ու կապում է «հեքիաթայինը իրական կյանքի հետ»: Հեքիաթաթերապիայի դերը մեծ է նրանով, որ.

- Երեխայի մոտ այնպիսի զգացողություն է առաջանում, որ մենք իրեն հասկանում ենք և «կանգնած» չենք հեռվում, այլ պատրաստ ենք օգնելու իրեն:

- Հեքիաթաթերապիայի ժամանակ երեխայի մոտ ձևավորվում է ինքնաօգնության մեխանիզմ, այսինքն իրականանում է հեքիաթաթերապիայի հիմնական գաղափարը, այն է՝ ռեսուրսներ գտիր ինքդ քո մեջ:
- Երեխայի մեջ սերմանում ենք դժվար իրադրություններում ելքային տարբերակները գտնելու կարողություն՝ հեքիաթների նման բարի ավարտով:

Հեքիաթաթերապիայի կարևոր ֆունկցիաներից է նաև շփման հարցում ծագած հակասությունների վերացումը:Հեքիթաթերապիայի կարևոր դերերից մեկն էլ նրա «էներգահաղորդիչ» լինելն է, այսինքն՝ «յուրաքանչյուր հեքիաթ իր մեջ կրում է մարդու ներաշխարհում կատարվող բոլոր պրոցեսների զարգացումը» Այն հանրամատչելի է, այսինքն նույնիսկ տնտեսուհի-մայրիկը՝ խելամիտ ձևով ընտրված հեքիաթի միջոցով, կարող է օգնել իր երեխային:Այն արդյունավետ է: Այդ արդյունավետությունը կայանում է նրանում, որ հեքիաթն ունի լավ վերջաբան,որը երեխայի մեջ առաջացնում է հոգեբանական պաշտպանվածության զգացողություն: Անսահման մեծ է հեքիաթների ինչպես դաստիարակչական, այնպես էլ պատմաճանաչողական և գրական-գեղարվեստական արժեքն ու նշանակությունը: Հեքիաթները ժողովրդի համար միայն ժամանցի առարկա չեն եղել, որոնցով կարելի էր կարճել ձմռան երկար ու ձանձրալի գիշերները, փարատել ցերեկվա ծանր առօրյայի ճնշիչ տպավորությունը: Հեքիաթները կատարել են հասարակական լայն զանգվածների լավագույն ձգտումների ու իղձերի յուրահատուկ հաղորդիչի դերը, ամրապնդել են նրանց նվիրական ավանդները իրար հաջորդող սերունդների գիտակցության մեջ: Հեքիաթների միջոցով ժողովուրդը դրսևորել է այն ոգևորումները,որոնք մղել է ինքը բնության տարերային ուժերի հաղթահարման համար,արտահայտել իր մտորումները, որոնել է իր կրած տառապանքների պատճառները,պայքարի կոչ է արել ամեն տիպի բռնության, ճնշման, անարդարության ու շահագործման դեմ: Հեքիաթն այն ստեղծագործություններից է, որը կարելի է ուսուցանել դերերով և բեմականացնել: Սա մեծ բավականություն է պատճառում երեխաներին, սակայն դերերով խաղից առաջ պետք է կատարել բովանդակության և գաղափարի վերլուծություն, կերպարների բնավորությունների առանձնահատկությունների քննարկում, նրանց՝ որոշակի դեպքերում դրսևորած վարքի դիտարկում, ընտրովի խաղ: Այս ամենից հետո նոր կարելի է անցնել հեքիաթի բեմականացմանը:Երեխաների մոտ նաև մեծ տպավորթույուն է թողնում դերասանների կատարմամաբ հեքաիթների ունկնդրումը: Այն աչքի է ընկնում իր զգացմունքայնությամբ, խոսքի հստակությամբ և պատմողի դիմախաղերի

պայծառությամբ: Պատմողի հեքիաթային ոճը, ձայնը, դիմախաղերը օգնում են, որ երեխաներն ավելի ճիշտ և խորությամբ ըմբռնեն ստեղծագործության գաղափարը: Կերպարների արարքներն ու խոսքը, և տպավորություններն ավելի պայծառ ու կենդանի լինեն: Առավել շահեկան է հեքիաթը պատմել ոչ սովորական պայմաններում՝ գորգի վրա շրջանաձև նստած, բարձերի վրա թիկնած, կոճղերի շուրջ հավաքված, խորհրդավոր դեկորների և լույսերի առկայության պայմաններում և այլն:

Հեքիաթների կիրառումը մանկավարժական գործընթացում

Հեքիաթի դերը մանկավարժության գործընթացում բազմագործառույթ է: Երեխայի վարքի փոփոխության, ինչպես նաև որոշ արժեքների զարգացման նպատակով մանկավարժը կարող է ստեղծել կամ կիրառել որևէ հեղինակային հոգեշտկողական հեքիաթ: Հոգեշտկողական հեքիաթների և պատմությունների շնորհիվ թերապևտը հնարավորություն է ստանում աննկատ, դիմադրությունը հաղթահարելով՝ ցույց տալ երեխայի վարքի ոչ արդյունավետ ձևերը, դրանք փոխարինել պատշաճ վարվելաձևով և հասկացնել կատարվածի իմաստը: Հեքիաթաթերապիայի հեքիաթները խիստ նպատակային են: Դրանց ստեղծման համար Տ.Զինկևիչ-Եվստեգնեևան առաջարկում է հետևյալ քայլաշարը.

- Ընտրել հերոս, որը մոտ է երեխային՝ տարիքով, սեռով և բնավորությամբ:
- Նկարագրել հերոսի կյանքը կախարդական աշխարհում այնպես, որ այն մոտ լինի երեխայի իրականությանը:
- Նկարագրել հերոսի վարքը ստեղծված իրավիճակից ճանապարհներ փնտրելու նպատակով: Նա կարող է հանդիպել մոգական օգնականների՝ կախարդի, իմաստուն ծերունու և այլն: Կարևորն այն է, որ պատմության կամ հեքիաթի միջոցով թերապևտը ցույց է տալիս երեխային այլընտրանքային ճանապարհներ և վարքաձևեր, դրանով օգնում գտնել կատարվածի դրական տեղաշարժը:
- Ցույց տալ, թե ինչպես է հերոսը հասկանում իր սխալները և սկսում ճիշտ գործել:
- Ցուցադրել հերոսի դժվարությունները և ապրումները, որոնք նման են երեխայի իրական կյանքի իրավիճակներին ու զգացումներին:

Հեքիաթաթերապիայի առավելությունն այն է, որ ծնողները կարող են օգտագործել այս մեթոդն ինքնուրույն: Դեռ վաղուց հոգեբանները հետաքրքրվել են հեքիաթով, սակայն միայն վերջին տարիներին գործնական հոգեբանության մեջ հեքիաթաթերապիան տարածվեց որպես ինքնուրույն ուղղություն և ձեռք բերեց մասսայականություն:

Հեքիաթաթերապիան յուրահատուկ միջոց է երեխայի հետ աշխատանքի համար, որի շնորհիվ բացահայտվում են հոգեթերապևտիկ նշանակություն ունեցող տարրերը: Այս մեթոդը աշխարհի և նրանում փոխհարաբերությունների համակարգի իմաստի փնտրման ու գիտելիքների բացահայտման գործընթաց է, որում կազմավորվում են հեքիաթի և իրական կյանքի իրադարձությունների միջև կապը, հեքիաթային իմաստները տեղափոխվում են իրականություն:

Հատկապես կարևոր է դպրոցական տարիքի երեխաների հետ աշխատանքում հեքիաթային թերապիայի կիրառումը: Ի վերջո, այն հարմար է բոլոր երեխաների համար և կարող է օգնել հաղթահարել տարբեր խնդիրներ երեխայի կյանքում:

Մարդկության պատմության ընթացքում, շփման, հաղորդակցման ամենահեշտ ձևերից մեկը պատմություններ պատմելն է եղել: Մինչև այսօր էլ այն մնում է, հատկապես երեխաների հետ շփվելու ամենաարդյունավետ ձևերից մեկը: Անգլիացի հոգեբան և հոգեթերապևտ Դ. Բրեթը նշում է. «Մենք՝ մեծահասակներս պետք է հիշենք՝ եթե ուզում ենք երեխային սովորեցնել ինչ-որ բան այնպես անել, որ այն լինի հասկանալի, դյուրամարս և ճանաչելի: Եթե ուզում ենք ինչ-որ բան բացատրել ֆրանսիացուն, պետք է խոսենք ֆրանսերեն: Երեխայի հետ էլ շփվելիս պետք է խոսել այն լեզվով, որն իրենց հասկանալի է, որին ավելի լավ են արձանգանքում, այսինքն՝ ֆանտազիայի և մանկական երևակայության լեզվով»: Հեքիաթաթերապիայի հիմնական գործիքն, իհարկե, հեքիաթն է: Դասական հոգեբանները բազմիցս անդրադարձել են հեքիաթի վերլուծությանը: Դեռ Կ. Յունգը նշում էր, որ հեքիաթի կերպարները արտահայտում են տարբեր արքետիպեր և այդ է պատճառը, որ ազդեցություն են գործում անձի վարքի և զարգացման վրա, իսկ Է. Բերնը վկայում էր, որ հեքիաթը կարող է դառնալ նաև մարդու կյանքի սցենար: Հեքիաթաթերապիայի կիրառությունը չունի տարիքային սահմանափակումներ: Ավելի հաճախ օգտագործվում է երեխաների հետ աշխատանքում, և նրա հիմնական առավելությունները երևում են հենց այդ տեսանկյունից: Երեխան ընկալում է հեքիաթային իրադարձությունները որպես իրականություն: Դա իր ներաշխարհի պահանջն է՝ երևակայական հեքիաթային մի աշխարհ, որը լի է հրաշքներով, գաղտնիքներով ու կախարդանքով: Այս ամենը հրապուրում է երեխային, հոգին լցնում անիրական աշխարհի հրաշագործություններով և նա ակտիվորեն ստեղծագործում, վերակառուցում է իրեն համապատասխան փոքրիկ աշխարհ:

Իհարկե, ավելի տպավորիչ է լինել հեքիաթային հերոս, ասենք՝ արքայազն, արքայադուստր, բարի փերի կամ էլ հրաշագործ թռչուն: Այսինքն՝ հեքիաթի հերոսները, կենդանիները, ծառերը և բնության այլ երևույթներ հանդիսանում են խորհրդանիշներ, որոնց հետ անձը անցնում է ճանապարհ: Այդ հեքիաթների ընտրությունը պատահական չէ և, եթե մարդ ունի վախեր, ապա հեքիաթը պետք է ուղղված լինի այդ վախերը հաղթահարելուն:

Հեքիաթաթերապիան բավական հաջողությամբ կիրառվում են վարքային տարբեր խնդիրների լուծման ժամանակ: Դրանցից են վախերը, ագրեսիվությունը, չընդունված լինելը, զանազան կորուստները և այլն: Երեխան յուրացնում է դժվար իրավիճակների հաղթահարման առավել արդյունավետ ուղիներ, կարողանում է հերոսի հետ մտովի անցնել իրեն հուզող ճանապարհով, խորհել անհանգըստացնող հարցերի շուրջ և ստանալ համապատասխան պատասխաններ ու լուծումներ:

Երեխայի ենթագիտակցական ոլորտը հարստանում է մարդկային կարևորագույն արժեքների վերաբերյալ տեղեկատվությամբ: Իսկ եթե մանկավարժն այդ ամենը քննարկում և վերլուծում է երեխայի հետ, վերջինս սկսում է գիտակցել իր վարքի տարբեր դրդապատճառները և գնահատում դրանք: Լսելով նմանատիպ հեքիաթներ երեխայի ենթագիտակցական ոլորտում <<կուտակվում է>> դժվարությունների, շրջապատող աշխարհի հետ համագործակցության, կենսական իրավիճակների բավականաչափ հարուստ «պահոց»:

Նմանատիպ հեքիաթների քննարկումը երեխայի հետ, դրանց վերլուծությունը ակտիվացնում են տվյալ պահոցը, և երեխան կարողանում է պատճառահետևանքային կապեր տեսնել տարբեր երևույթների միջև, գիտակցել սեփական ներուժը, ցանկությունները, սպասելիքները և արարքների դրդապատճառները: Այսպիսով, կարելի է նկատել, որ իրենց մեջ թաքնված բազում իմաստների, հնարավորությունների, մեխանիզմների շնորհիվ հեքիաթները դարեր ի վեր համարվել են երեխայի հետ շփման, կենսափորձի փոխանցման, անձնային զարգացման լավագույն միջոցներից մեկը: Հեքիաթում թաքնված կարևորագույն փոխակերման գաղափարի միջոցով փոքրը, աղքատը, մերժվածը, դժվարություններ ունեցողը հեքիաթի վերջում կարողանում է հաղթահարել բազում դժվարություններ և դառնալ ուժեղ, հարուստ, առաջնորդ: Հեքիաթները նպաստում են երեխայի անձնային աճին և հասունացմանը: Այստեղ միշտ հաղթում է բարին: Սա ևս մեկ անգամ ուղերձ է հղում երեխայի անգիտակցականին այն մասին, որ նրա անձի լավագույն կողմերը կհաղթեն, ինչպես նաև մարդկային կարևորագույն արժեքները միշտ էլ կմնան գերակայող: Յսպիսով, հեքիաթը յուրաքանչյուր փոքրիկի լիարժեք զարգացման ամենամատչելի տարբերակներից մեկն է: Այդպես եղել է, կա ու կլինի: Պետք չէ թերագնահատել հեքիաթի դերը երեխայի կյանքում:

Ճիշտ ընտրած հեքիաթը դրական ազդեցություն կթողնի երեխայի հուզական ներաշխարհի վրա, կուղղի և կլավացնի նրա պահվածքը, ինչպես նաև կզարգացնի սեփական անձի և ուժերի նկատմամբհավատը:Երեխայի համար հեքիաթների կարևորության, նշանակության մասին կարելի է խոսել անվերջ: Միանշանակորեն համակարծիք ենք որոշ հետազոտողների վերջնական եզրակացություններին՝ հրաշապատում հեքիաթների դերը երեխաների զարգացման և առողջ հոգեկերտվածք ձևավորելու համար անգնահատելի և անփոխարինելի են: Ի վերջո, «երեխան, որը մեծացել է հեքիաթներ ու լեգենդներ ունկնդրելով, նկատելիորեն ավելի առողջ է, խելացի, քաջ և կրեատիվ»: Երեխաներն ավելի հեշտ են ընկալում հեքիաթը,քան թե մեծահասակների դաստիարակչական քարոզները:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել. երեխաները, որոնց փոքր հասակից սկսած հեքիաթներ են պատմել,ավելի շուտ են սովորում իրենց մտքերը ճիշտ արտահայտել:Հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել երեխայի երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը: Մանկական հեքիաթները ընդլայնում են երեխայի բառապաշարը, օգնում են ճիշտ և տրամաբանական խոսք կազմել: Կարևոր է նաև այն, որ հեքիաթները երեխայի խոսքը դարձնում են ավելի էմոցիոնալ և պատկերավոր: Ձևավորվում է հարցերը ճիշտ ձևակերպելու ունակություն:

Եզրակացություն

Կատարված հետազոտության արդյունքնում կարելի է գալ հետևյալ եզրահանգման,որ՝

- Հեքիաթների կիրառումը մանկավարժական գործընթացում նպաստում է երեխաների մոտ ձևավորելու չարի և բարու նկատմամբ սեր
- Ձգտում է նմանվել բարի հերոսին,փորձում է առօրյայում սխրագործություններ կատարել,օգնել դիմացինին
- Զարգացնում է երեխայի մոտ քննադատական մտածողություն
- Ձևավորում է սեփական կարծիքը,միտքը արտահայտելու կարողությունը
- Հեքիաթների տեքստերը ուժեղ հուզական ռեզոնանս են առաջացնում ինչպես երեխաների, այնպես էլ մեծահասակների մոտ:
- Հեքիաթների պատկերները միաժամանակ անդրադառնում են երկու մտավոր մակարդակի՝ գիտակցության և ենթագիտակցության, ինչը հաղորդակցության հատուկ հնարավորություններ է տալիս:
- Հեքիաթաթերապիան կարևոր է ուղղիչ աշխատանքի համար, երբ անհրաժեշտ է բարդ հուզական միջավայրում ստեղծել արդյունավետ հաղորդակցման իրավիճակ:
- Հեքիաթները նպաստում են գեղագիտական և բարոյական զարգացմանը
- Հեքիաթների միջոցով զարգանում է երեխաների ստեղծագործական կարողությունները

Առաջարկություններ՝

- Դերայի խաղերի միջոցով երեխաներին ներգրավել հեքիաթների ընթեցանության մեջ
- Կազմակերպել հեքիաթի վերլուծություն և քննարկում խմբային աշխատանքի միջոցով
- Կազմակերպել վիկտորինաներ հեքիաթների վերաբերյալ:

Օգտագործված գրականություն

1. Ամիրջանյան Յու. Ա., Ա. Ս. Սահակյան, Մանկավարժություն, «Մանկավարժ», 2005
2. Ջ.Գյուլամիրյան «Մայրենիի տարրական ուսուցման մեթոդիկա» Երևան 2015թ.
3. Ազիզբեկյան Ջ.Ռ. «Հեքիաթի ժանրի որոշ առանձնահատկություններ» քաղվածք
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. “Практикум по сказкотерапии”, СПб., Речь, 2002.